

**DE ARABISCHE
COCKTAIL**

Jef Lambrecht

**DE ARABISCHE
COCKTAIL**

Van revolutie tot contrarevolutie

UITGEVERIJ VAN HALEWYCK

Inhoud

Voorwoord 11

Proloog 13

De dood van de kolonel 13

De lente, een jaar later 17

De Arabische Lente in vogelvlucht 19

Het einde van het lentegevoel 26

Eind goed al goed? 37

Ten oorlog (?) 41

De Syrische wolfijzers 43

Pers en oorlogstijd 46

Homs, Idlib, kantelt de opstand? 50

De onmogelijke vrede 53

Het vredesplan van Kofi Annan 55

De verdeelde oppositie 56

Broeders en wahabieten 59

Arabisch beraad 68

Een broos bestand 71

De Vrienden van Syrië 73

Het bestand van 10 april 77

Donkere wolken boven Damascus 80

Contrarevolutie 82

De spandoekenoorlog 90

Revolutie in de Sahara 95

Secessie in Mali 97

Een farao met een echte baard 105

Ruzie over wie de grondwet schrijft 107

De kandidaat-opvolgers van Moebarak 108

Het Egyptische reservewiel en de anderen 114

De nieuwe farao: geen revolutionair 119

Wereldwijde verkiezingskoorts 121

Het gevreesde woord 131

Van kwaad tot erger 133

De massamoord van Houla 137

Burgeroorlog? 142

Geen wonderen op de weg naar Damascus 143

Een donkere zomer 147

Bloedende wonde 149

Goede en slechte rebellen 150

Kan het plan-Annan worden gered? 152

Kantelt de Syrische revolutie? 153

Het grote offensief 156

Het volk in opstand 164

Requiem voor een revolutie 172

De stembusslag 174

Nieuwe bezems 182

De plannen van de Broeder 187

De eedaflegging 189

Zomerse wittebroodsweken in Caïro 191

Het nieuwe bewind is niet revolutionair 195

Tunesië gidsland 200

Electorale verrassing in Libië 203

De vergeten terroristen 206

Sharia in Timboektoe 208

De Nacht van de Macht 212

Iran in de verdediging 217
Mursi's eerste verwezenlijkingen 220
De terugkeer van de muilkorf 223
Damascus en Aleppo onder vuur, een nieuwe bemiddelaar en
zorgwekkende rebellen 227
Mursi op het wereldtoneel 231
De Koerden 235
Augustus kleurt rood 237
De missie van Brahimi (en van Mursi) 241

Schuld en straf 245

De Libische kater 247
De onschuld van de moslims 249
Waarschuwingen tegen een uitslaande brand 255
De nieuwe architectuur 258
De mars van de voorhoede 261
De Syrische jihadbrigades 264
De Libische impasse 271
De machteloze wereld 275

De coulissen van de macht 281

De farao en de rechters 283
De moord op Kadhafi 286
Nieuwe poging tot een bestand in Syrië,
ondanks onrust in Libanon 287
Het revolutionaire virus 291
Hoog bezoek in Gaza 293
De Arabische vrouw 294

Drempel van een lange winter 299

Facelift van de Syrische oppositie 301
De niet geheel onverwachte opkomst
van de politieke islam 311
De politieke piramide 316
Paus Tawadros 318

Nieuwe democratieën
of nieuwe theocratieën? 319
De test 321
De nieuwe machtsgreep van Mursi 328
Het grimmige sprookje 336
Het referendum 344
Assad in het nauw? 353

Een ijzig voorjaar in aantocht 361

Nawoord 375

Glossarium 379

Noten 401

Kaarten 417

Personenregister 421

'I think that everyone is kind of confused about the information they get from the media and rightly so. I'm confused about the information I get from the media.'

BOB WOODWARD

'There are very few moments in our lives where we have the privilege to witness history taking place. This is one of those moments. This is one of those times. The people of Egypt have spoken.'

BARACK OBAMA

11 februari 2011

'Though it took a decade to find Bin Laden, there is one consolation for his long evasion of justice: he lived long enough to witness what some are calling the Arab Spring, the complete repudiation of his violent ideology.'

JOHN MCCAIN

11 mei 2011

Voorwoord

De wereld is anders dan in onze dromen. In een bui van hooggespannen verwachtingen beleefde het Westen de Arabische Lente en sloot de ogen. Twee jaar later is de ontgoocheling even algemeen als de geestdrift van toen.

Dat de Arabische revolutie geschiedenis schrijft, lijdt geen twijfel. Of de tirannie voorgoed is verdreven, is echter een vraag die alleen kan worden beantwoord door wie de revolutie erft. Toen de omwentelingen begonnen, werd daarin de nederlaag gezien van het religieuze extremisme en de irrelevantie van de politieke islam. Daar was men in de Arabische wereld niet zo zeker van.

Dit vervolg op *De Arabische Revolutie* beschrijft hoe de omwentelingen leidden tot geheel andere resultaten dan wat in het Westen en door veel revolutionairen was gehoopt. De soennitische politieke islam van de Moslimbroeders en de salafisten vulde het machtsvacuüm dat door de omwentelingen werd veroorzaakt. Vrijheidslievende stemmen kwamen opnieuw in de verdrukking. Waar de opstand verziekte, zoals in Syrië, zag het terrorisme zijn kans, maar ook elders stak het de kop op.

Wellicht liep het mis omdat de revolutie bleef steken in verheven beginselen en de consequenties ervan uit de weg ging. De vrouwen, de meest verdrukte en tevens grootste bevolkingsgroep, bleven in de kou. Ook de kinderen wachtte geen beter lot. Aan het eeuwenoude patriarchaat werd niet gemorreld. Voor de tientallen miljoenen armen is de situatie nog uitzichtlozer dan voorheen. Het maatschappelijke dynamiet is dus niet ontijdend. Op de revolutie volgde een contrarevolutie, met de opkomst van krachten die even reactionair zijn als die van het verleden. Daarom is de Arabische Lente misschien helemaal geen revolutie, maar de prelude op onvoorspelbare tijden.

In de loop van 2012 toonde Mali aan waartoe ondoordachte inmenging kan leiden. Toen Moe'ammarr Kadhafi met westerse hulp ten val kwam, zwaaiden zijn arsenalen open en gingen de gevaarlijkste groepen zich eerst bevoorraden. Ze veroverden het immense noorden van Mali. Een herhaling van het Libische avontuur in Syrië stuitte op het wantrouwen van Rusland en China, die onverstoorbaar hun veto stelden tegen elke vorm van actie. Niettemin werd Syrië de twistappel van een internationale confrontatie. Het volk, dat gerechtigheid had geëist, werd het tragische slachtoffer. In de machteloze 'wereldgemeenschap' overheersen passies het gezond verstand en de redelijkheid waar meer dan ooit behoefte aan is.

Het schrijven van dit boek was spannender dan het lezen van een thriller. Voortdurend waren er onverwachte wendingen die het verhaal verder stuwden in nieuwe beddingen. Het was soms een uitdaging om ze snel te lokaliseren en er de implicaties van te zien. Het woord van Bob Woodward indachtig weet ik dat 'een boek van 400 bladzijden' vandaag wordt gereduceerd tot een zinnetje. In dit geval zal het allicht luiden dat de hoop ijdel was en de Arabische cocktail ontvlambaarder werd dan ooit. Het ging me echter niet om die simplistische conclusie, maar om het antwoord op de vragen die een journalist zich in bewegende tijden stelt.

Proloog

DE DOOD VAN DE KOLONEL

We willen eerst de foto's zien. Niet alle nieuws uit Libië is even betrouwbaar.

Dan komen de beelden van een man met dichtgeknepen ogen en een baardje als het zijne, zijn dunne haar in alle windstreken. Hij is toegetakeld.

Dan de beelden van dezelfde man als lijk. Het is voorbij, en al bij al was zijn einde kort, al waren er weken aan voorafgegaan van vluchten en onderduiken. Het land is verlost van een tiran en feest, zwaaiend met de oude vlag van het kortstondige koninkrijk. Er volgen nog foto's en filmpjes van de bloedende man in ontbloot bovenlijf, voortgestuwd naar zijn dood door uitzinnige voormalige onderdanen.

Dan beelden van de tentoonstelling van zijn lijk, neergegooid op een vieze matras op de metalen vloer van een koelkamer in Misrata, een van de eerste steden die tegen hem in opstand kwamen. Zijn voeten hangen over de rand. Zijn onderlijf is nog gewikkeld in de kakikleurige broek waarin hij is aangetroffen. Op zijn romp zijn er bloedstriemen te zien. Aan de linkerhelft van zijn hoofd is er een wonde, in zijn borst een tweede. Er wordt aangeschoven om dit te zien. De wereldpers stort zich erop. De beelden doen denken aan middeleeuwse afbeeldingen van Christus' graflegging.

Het lijk bleef geëxposeerd. Het verdonkerde en begon te ontbinden, terwijl mensen dit tafereel probeerden vast te leggen door zichzelf met het lichaam te vereeuwigen op de foto. Vier dagen later, op een vroege dinsdagochtend, werd het lijk weggehaald en begraven op een onbekende plaats in de Libische woestijn – zoals de islamitische ritus het voorschrijft, in aanwezigheid van een handvol verwanten en een geestelijke. De Overgangsraad had een fatwa uitgesproken die een begrafenis in ge-

wijde grond verbod. Er werd niet ingegaan op de vraag van de familie om hem een laatste rustplaats te geven in zijn geboortestreek vlak bij Sirte.

De apotheose van Kadhafi was een symbolisch moment. Na in Sirte weken te hebben verhuisd van het ene onderkomen naar het andere, op zoek naar voedsel en veiligheid, was hij uiteindelijk bij een vluchtpoging met een colonne van vijftig auto's tot staan gebracht, eerst door een raket die was afgevuurd door een Amerikaans onbemand vliegtuig, dan door Franse toestellen van de NAVO-luchtmacht. Even later viel hij in een hinderlaag van de rebellen en werd hij 'als een rat' uit de monding van een grote rioolpijp onder een autoweg gehaald, een gouden pistool in de hand. In de laatste momenten van zijn leven werd hij vernederd en mishandeld en werd geprobeerd hem te sodomiseren met een bajonet, voor hij in de chaos werd vermoord.¹ 'De oorlog is voorbij', zei Berlusconi, die zijn opluchting amper kon verbergen. Daags na het incident trof Human Rights Watch ter plaatse 53 dode lichamen en 14 autowrakken aan. Er was, zoals het de extravagante kolonel past, behoorlijk wat verwarring rond zijn dood. 'Niet schieten!' schijnt hij te hebben geroepen vanuit zijn laatste schuilplaats. Hij kreeg het einde dat hij vreesde.

In 2003 had Kadhafi in alle eenzaamheid de beelden bekeken van het hol waar Saddam Hoessein zich had schuilgehouden en van zijn arrestatie. Toen had hij beslist dat dat hém niet zou overkomen. Vijf dagen na de arrestatie van Saddam verraste Kadhafi de wereld door eieren voor zijn geld te kiezen en zijn kernwapenprogramma, waar niemand van wist, op te geven. Daar had hij veel lof voor geoogst. De Britse premier Tony Blair noemde dat een 'historische en moedige stap' en toenmalig Amerikaans president George Bush Jr. beloofde betere betrekkingen. De deuren gingen open en in de jaren die volgden werd Kadhafi in de westerse hoofdsteden, waar hij letterlijk zijn tenten opsloeg, een geëerde, zij het bizarre gast, die met zijn immense fortuin ging shoppen en zijn 'moedige beslissing' met welwillendheid en lucratieve contracten beloofd zag door zijn oude, tevens toekomstige vijanden.

De wittebroodsweken duurden zeven jaar. Toen brak ook in Libië de opstand uit. Dat vond de kolonel, die zichzelf zag als een figuur van uitzonderlijk historisch formaat, totaal onbegrijpelijk. Hij geloofde zichzelf wanneer hij riep dat de rebellen van hun zinnen waren beroofd, en niemand geloofde hem wanneer hij zei dat al-Qaeda achter de opstand zat. Hij meende het wanneer hij aanstalten maakte om het verzet in een verpletterende geste te vernietigen. Hij had het ook gedaan, was de

NAVO niet tussenbeide gekomen. Een NAVO met een klein Arabisch randje, want algemene eensgezindheid over de interventie was er binnen de wereldgemeenschap niet, zelfs niet binnen het bondgenootschap, en nog minder in de Arabische wereld. Weinigen stonden stil bij de nalatenschap van de man die het vernederende lot onderging dat hij wilde ontlopen. Zoals Saddam Hoessein was zijn laatste schuiloord een ondergronds hol in de buurt van zijn geboorteplaats, als zocht hij in zijn laatste uur geborgenheid in de moederschoot. Zoals Saddam was hij 69.

Zou de militaire sterke man, commandant Abdelhakim Belhadj van de voormalige Libische Islamitische Gevechtsgroep, die vooraan stond bij het melden van het nieuws, een democraat blijken in wie zelfs Osama bin Laden zich had vergist?² En als dat zo was, hoe lang zou het dan duren voor al-Qaeda in de Maghreb met een Russische luchtdoelraket uit de geplunderde arsenalen van de kolonel een passagiersvliegtuig uit de lucht zou halen van pakweg Brussels Airlines? Zou de Libische poort op zwart Afrika even hermetisch gesloten blijven als onder de aflijvige? Kwamen er verkiezingen over een half jaar, zoals de Overgangsraad had beloofd? Zou het democratische project in Libië vlotter verlopen dan in Irak of Afghanistan, of kwam er een voortzetting van het stammenconflict dat de revolutie ook was? Zou het vele oliegeduld volstaan om de vrede af te kopen van de zes miljoen opgewonden inwoners?

De eerste prioriteit was een herstel van de rust en dat moest snel gebeuren, maar wie kon daarvoor zorgen en onder welke voorwaarden? De verleiding van bloedige afrekeningen was reëel. De aparte moraliteit of de afwezigheid van moraal, gevolg van decennia van dictatuur en eigen aan een gewapend conflict en in het bijzonder een burgeroorlog, moest worden ingeruild voor aanvaardbare en aanvaarde rechtsregels. Dat kon alleen als de staat het monopolie had over het wapengebruik. Daar zag het niet naar uit. Libië zwom in de wapens, die de voorbije maanden waren geplunderd uit de depots van de kolonel of gedropt door bevriende landen ten behoeve van de rebellen. Ze waren verspreid onder de bevolking. Zou men, zoals in Kosovo, de militias omvormen tot een reguliere strijdkracht? Dat was niet zonder risico. Er was namelijk niet één militie, er waren er veel, en binnen het verzet waren de violen niet gelijkgestemd.

‘Het is een vergissing om verkiezingen gelijk te stellen met democratie’, schreef Paddy Ashdown, een pionier van het recht op interventie, die tussen 2002 en 2006 als Hoge Vertegenwoordiger van de VN in Bosnië ervaring had opgedaan met *nation building*. Verkiezingen moesten een orgelpunt zijn, nadat een burgermaatschappij wortel had kunnen

schieten. Een betrouwbaar rechtssysteem was nodig voor de veiligheid van de bevolking en voor de economie. Ashdown vond het een mirakel dat de val van de dictators in Tunesië en Egypte niet was gevolgd door islamitisch fundamentalisme, dat er volgens hem zeker zou komen als de wederopbouw mislukte.³

Intussen bleef niets nog heel van een van de sterkste mediataboes: het tonen van iemand in doodsnood. Het elementaire respect voor de menselijke waardigheid en het intieme en persoonlijke karakter van de dood moesten wijken voor morbide pornografie. Daar zat de digitale revolutie voor iets tussen. De proliferatie van beelden van de dode kolonel toonde andermaal hoe de technologie ons wereldbeeld en een algemeen aanvaarde moraal onmerkbaar maar ingrijpend verandert.